

MILLIY MATOLARNING EKSPLUATATSION XUSUSIYATLARI

Nurnazarov Xudoyberdi Doniyorovich¹, Qo'shoqova Muxlisa Faxriddin qizi²

*¹A.Qodiriy nomidagi JDPI, Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi kafedrasida o'qituvchisi, ²Professional ta'lim: Rangtasvir (dastgohli) yo'nalishi talabasi
Jizzax, O'zbekiston*

e-mail: nurnazarovxudoyberdi@gmail.com

***Annotasiya.** Kiyimning sifati va ko'rki modaning asosiy talabidir. Hozirgi kunda o'zbek milliy matolarimizni to'qish san'ati xamda bu matolar uchun zarur xom-ashyo tabiiy ipak tolasini ishlab chiqarish, ya'ni ipakchilik tarmog'i jadal sur'atda rivojlanib bormoqda. "Ekspluatatsion xususiyatlar" deganda matolarning havo o'tkazuvchanligi, uzayish va ishqalanishga ta'siri, chidamliligi, kirishuvchanligi, rangining chiqish darajasi, bichimda shakl saqlovchanligi kabi sifatlari nazarda tutiladi.*

***Kalit so'zlar:** kiyim, mato, to'qish, san'at, ipakchilik, beqasam.*

***Аннотация.** Качество и красота одежды – главные требования моды. Сегодня стремительно развивается искусство ткачества наших узбекских национальных тканей и производства натурального шелкового волокна, которое является необходимым сырьем для этих тканей. «Эффективность» относится к свойствам тканей, таким как воздухопроницаемость, удлинение и трение, долговечность, водопроницаемость, стойкость цвета, сохранение формы.*

***Ключевые слова:** одежда, ткань, качество, искусство, шелк, бекасам.*

***Annotation.** The quality and beauty of clothes are the main requirements of fashion. Today, the art of weaving our Uzbek national fabrics and the production of natural silk fiber, which is a necessary raw material for these fabrics, is developing rapidly. "Performance" refers to the properties of fabrics such as air permeability, elongation and friction, durability, permeability, color fastness, shape retention.*

***Key words:** clothing, fabric, weaving, art, silk, beqasam.*

Kiyimning sifati va ko'rki modaning asosiy talabidir. Hozirgi kunda o'zbek milliy matolarimizni to'qish san'ati xamda bu matolar uchun zarur xom-ashyo tabiiy ipak tolasini ishlab chiqarish, ya'ni ipakchilik tarmog'i jadal sur'atda rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, birinchi Prezidentimiz I.Karimovning 2010 yil 30 martdagi "Xalq badiiy xunarmandchiligi va amaliy san'atini rivojlantirishni yanada qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi Farmoni ushbu soxada va tarmoqlar taraqqiyoti uchun muxim omil bo'lmoqda. Xonatlas, adras, beqasam, shoyi, olacha singari milliy matolarimizning jilosi, ulardagi naqshlarning ko'zni quvnatishi, ranglarining uyg'unligi barchani lol qoldiradi. Dunyoning turli mamlakqlarida bu go'zallikka boy matolarimizdan zamonaviy uslubdagi liboslar tikilayotgan va ular kishilar egnida tovlanayotgani

xammamizni faxrlantiradi. Tabiiy ipak matolarimizdan foydalanib, liboslar kolleksiyasini yaratayotgan dizaynerlarning ishlarida zamonaviylik va milliylik ruxi uyg'unlashmoqda. Ma'lumki, tabiiy ipak tolalaridan tayyorlangan gazlamalar xamda ulardan tikilgan liboslar xar doim o'z chiroyi va yengilligi bilan e'tiborni tortadi. Yildan-yilga qayta ommalalashib borayotgan bu matolar zamonaviy libos ta'siriga tushishi barobarida, uzi xam ekspluatatsion va gigiyenik xususiyatlari, sifat ko'rsatkichlari orqali xozirgi libos dizayniga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Ushbu milliy boyligimiz - matolarimizning ekspluatatsion xususiyatlarini hisobga oladigan bo'lsak, ulardan doimiy kiyishga mo'ljallangan, kundalik liboslar tikish maqsadga muvofiq kelmaydi. Nima sababdan bunday to'xtanga kelganimizni izohlashdan oldin matolarning ekspluatatsion xususiyatlari muammosiga e'tibor qaratmoqchimiz. "Ekspluatatsion xususiyatlar" deganda matolarning havo o'tkazuvchanligi, uzayish va ishqalanishga ta'siri, chidamliligi, kirishuvchanligi, rangining chiqish darajasi, bichimda shakl saqlovchanligi kabi sifatleri nazarda tutiladi. Bu ko'rsatkichlar puxta o'rgangan holda, libos loyixasi yaratilishi lozim. Laboratoriyada matolarimizning ushbu sifatlerini o'rganib, ipak matolarimizning kundalik libos uchun noqulayroq, ekanligiga ishonch xosil qildik. Misol tariqasida, bir necha matolarimiz xususida alohida to'xtalib o'tamiz.

Marg'ilon xonatlas va ushbu atlas ko'rinishi va to'qilishi xon atlas tipidagi ipak gazlamalarimizning chidamlilik, "ishonchlilik" xususiyatlarini o'rgansak, bu mashxur va mato xavoni yaxshi o'tkazmasligi, yuvish jarayonidan so'ng rangining asl xolati saqlanib qolmasliga xamda yaxshigina kirishishi, ya'ni yuvilganidan keyin torayishi libos tikish vaqtida ma'lum qiyinchilik tug'dirishi birmuncha qulaysizliklar tug'diradi. Xonatlas yoki atlas matolaridan tayyorlangan liboslar, asosan, kimyoviy usulda tozalanganida go'zalligi va tovlanuvchanligini bir qadar saqlab qolishi mumkin. Biroq, kir yuvish mashinasida, uy sharoitida yuvilganda, agar unga aloxida avaylab yondashilmasa, mato o'z ko'rkini saqlab qololmaydi. SHuningdek, uning xavoni qiyin o'tkazishini xisobga olib, atlasdan kengroq bichimda kiyim tikilsa, bunday libos qizlarimiz, ayollarimizga unchalik ma'qul kelmaydi. Atlasdan tikilgan tor bichimli ko'ylakdan esa atigi bir necha bor kiyilgandan so'ng choklari va chokining atrofida tolalar ajrab qoladi. Shu bois atlasdan xar doim kiyiladigan kundalik liboslar emas, balki tadbirlarda, bayramlarda kiyiladigan kiyimlar loyihasi yaratilsa va tikilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Turlicha naqshlari bilan e'tiborni tortadigan adras matolarimiz o'zining oson tikilishi bilan ajralib turadi. Adras to'qilishida ipak tola xam, paxta ipi tolas xam me'yorida ishlatilganligi sababli, bu matoning xavo o'tkazuvchanlik xususiyati

nisbatan durust. Lekin atlas singari adrasning xam tovlanuvchanlik xususiyatiga suv o'z ta'sirini yetqazadi. Adras uy sharoitida yuvilganida uning chiroyi pasayadi.

Shoyi (ekselsiyor) - toza ipakdan tarkib topgan bo'lib, u juda nozik to'qilgani, mayinligi bilan e'tiborni jalb etadi. Bu xarir matoni batik uslubida bo'yab, turli sharflar tayyorlash xozirgi paytda juda urfga kirgan. Ammo ushbu matoda tikilish bilan bog'liq muammolar mavjud. Shoyidan kundalik libos yaratish to'g'ri kelmaydi.

Albatta, biz milliy matolarimizni yomonlamoqchi emasmiz. Axir ular bizning milliy iftixorimiz, g'ururimizdir! Biroq, bu go'zallik, o'z o'rnida ishlatilmasa, ya'ni matolarimizdan faqat bayramona, ma'lum bir kunlarga xos liboslar tikishsa, maqsadga muvofiq demoqchimiz, xolos. Yosh dizaynerlarimiz xam, asosan, saxna liboslarini yaratishmoqda. Bu esa fikrimcha, zamonaviy modada uslublar cheklanishiga odib keladi. Bunday xolat yuzaga kelmasligi uchun matolarimizni to'qishda ishlatiladigan tolalarning buyalishi jarayoniga e'tibor qaratish lozim. Ilgarigi milliy matolarimiz bilan xozirgi to'qilayotganlarini solishtirganimizda, qadimgi atlas-u beqasamning sifat ko'rsatgichlari yuqori ekanligi, rangi juda uzoq muddat saqlanganligiga guvoh bo'lamiz. Bundan ayon bo'ladiki, xozirda ipak tolalarning bo'yalishda kamchiliklarga va ehtimol, ayrim e'tiborsizliklarga yo'l qo'yilmoqda. Xulosa o'rnida aytmoqchimizki, mato to'quvchi ustalarimiz avvalgi tabiiy bo'yoqlar sirini, bo'yash jarayonini qayta o'rganib chiqishsa va shu uslubni ish jarayoniga tatbiq etishsa va xar jixatdan mukammal milliy matolarimizni yaratishsa, balki dizaynerlarimiz, tikuvchi hunarmandlarimiz matolarimizdan kundalik liboslar tikishga xam dadil qo'l urishardi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: O'zbekistan, 1017. - 488 b.

2. Mirziyoev SH.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - xar bir raxbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.- T.:O'zbekiston, 2017.-1046.

3. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratok O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016. - 56 b.

4. Xudoyberdiyev, M. (2021). "Manzara rangtasvirini" o 'qitishda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning usullari. *Журнал музыки и искусства*, 2(2).

5. Xudoyberdiyev, M. (2021). Umumiy o'qitish tizimida tasviriy san'at o'qitish fanini o'qitishning ahamiyati. *Физико-технологического образования*, (5).

6. Жабборов, А. Ж., & Пардаев, Б. А. (2020). Обучение в рамках технологического и трудового образования. *Научное знание современности*, (1), 19-22.

7. Pardayev, B. (2020). Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўллаш технологияларини ишлаб чиқиш ва ўқув-тарбия жараёнига татбиқ этиш. *Журнал музыки и искусства*, 1(1).

8. Kholmuratovich, M. K., Mardanaqulovich, A. S., Ravshanovich, J. R., Sharifovna, K. U., & Shodiyevna, B. O. (2020). Methodology of Improving Independent Learning Skills of Future Fine Art Teachers (On the Example of Still Life in Colorful Paintings). *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05).

9. Khudoynazarova, O. Oliy pedagogik ta'limda talabalarga inson portretini tasvirlashda plastik anatomiyaning nazariy asoslari.

10. Boltaboevich, B. B., & Ogiloy, K. (2008). Master of historical portrait genre, a teacher who created a school in the field of fine arts people's artist of Uzbekistan professor Malik Nabiev (1906-2008)